

Sygn. akt V CSK 6/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 10 listopada 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marian Kocon (przewodniczący)

SSN Maria Szulc

SSN Roman Trzaskowski (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa R. C. i T. R.

przeciwko Z. G. i Uniwersytetowi [...] w W.

o zapłatę,

na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 10 listopada 2020 r.,

na skutek skarg kasacyjnych powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 22 grudnia 2016 r., sygn. akt I ACa [...],

1) odrzuca skargę kasacyjną T. R. w części dotyczącej oddalenia apelacji R. C.,

2) odrzuca skargę kasacyjną R. C. w części dotyczącej oddalenia apelacji T. R.,

3) uchyla zaskarżony wyrok w części oddalającej apelację R. C. od wyroku uzupełniającego Sądu Okręgowego w W. z dnia 18 lutego 2016 r., sygn. akt I C [...] w zakresie oddalającym żądanie zasądzenia na rzecz tego powoda od pozwanego Z. G. kwoty 243.486 (dwieście czterdzieści trzy tysiące czterysta osiemdziesiąt sześć) zł z odsetkami ustawowymi od 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty (pkt 1 zaskarżonego wyroku w związku

z punktem II wyroku uzupełniającego Sądu Okręgowego) oraz w części dotyczącej kosztów postępowania apelacyjnego z apelacji R. C. (pkt. 2 i 4 zaskarżonego wyroku) i w tym zakresie przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego ze skargi R. C.,

4) oddała obie skargi kasacyjne w pozostałych częściach,

5) przyznaje r. pr. I. K. od Skarbu Państwa - Sądu Apelacyjnego w [...] kwotę 3 600 (trzy tysiące sześćset) zł powiększoną o należną stawkę podatku od towarów i usług z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej T. R. z urzędu w postępowaniu kasacyjnym.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 22 stycznia 2015 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo T. R. i R. C. w stosunku do strony pozwanej Uniwersytetu [...] w W. (pkt I), zasądził od T. R. i R. C. na rzecz Uniwersytetu [...] w W. kwoty po 6.300 zł z tytułu zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt II), oddalił powództwo T. R. i R. C. w części obejmującej żądanie zasądzenia solidarnie na rzecz powodów od pozwanego Z. G. kwoty 8.774 zł z odsetkami ustawowymi od 15 kwietnia 2002 r. do dnia zapłaty (pkt III), oddalił powództwo R. C. w części obejmującej żądanie zasądzenia na rzecz tego powoda od pozwanego Z. G. kwoty 243.486 zł z odsetkami ustawowymi od 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty (pkt IV), umorzył postępowanie w części obejmującej żądanie zasądzenia na rzecz powodów T. R. i R. C. od pozwanego Z. G. kwoty 538.426 zł (pkt V), umorzył postępowanie w części obejmującej żądanie zasądzenia na rzecz powoda R. C. od pozwanego Z. G. kwoty 202.914 zł (pkt VI), zasądził solidarnie od pozwanych T. R. i R. C. na rzecz Z. G. kwotę 334.282,25 zł wraz z ustawowymi odsetkami wedle wskazania w sentencji (pkt VII), umorzył postępowanie w części obejmującej żądanie zasądzenia od T. R. i R. C. na rzecz Z. G. kwoty 778.141,75zł (pkt VIII) oraz oddalił w pozostałym zakresie powództwo Z. G. wobec pozwanych T. R. i R. C. (pkt IX).

Orzekł również o kosztach procesu, nieuiszczonych kosztach sądowych oraz wynagrodzeniach pełnomocników z urzędu (pkt. X - XII).

Wyrokiem uzupełniającym z dnia 18 lutego 2016 r. Sąd Okręgowy w W. oddalił powództwo T. R. i R. C. w części obejmującej żądanie zasądzenia solidarnie na rzecz powodów od Z. G. kwoty 86.026 zł z odsetkami ustawowymi od 15 kwietnia 2002 r. do dnia zapłaty (pkt I), oddalił powództwo R. C. w części obejmującej żądanie zasądzenia na rzecz tego powoda od Z. G. kwoty 243.486 zł z odsetkami ustawowymi od 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty (pkt II) oraz oddalił wniosek T. R. i R. C. o zasądzenie zwrotu kosztów procesu od pozwanego Z. G. (pkt III).

W uzasadnieniu wyroku uzupełniającego Sąd Okręgowy wskazał, że powodowie R. C. i T. R. złożyli pozew przeciwko pozwanemu Z. G. o zapłatę kwoty 86.026 zł wraz z ustawowymi odsetkami, poczynając od dnia złożenia pozwu do dnia zapłaty. W piśmie procesowym datowanym na dzień 20 czerwca 2005 r. rozszerzyli to żądanie i domagali się zasądzenia dalszej kwoty 547.200 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia rozszerzenia powództwa z tytułu szkody wyrządzonej przez pozwanego. W pismach procesowych datowanych na dzień 25 marca 2014 r. (R. C.) oraz na dzień 9 kwietnia 2014 r. (T. R.) rozszerzyli powództwo w ten sposób, że domagali się zasądzenia od Z. G. dalszej kwoty 8.774 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 15 kwietnia 2002 r. W piśmie procesowym z dnia 30 września 2009 r. R. C. dokonał zmiany swojego powództwa przez rozszerzenie dotychczasowego żądania, domagając się zasądzenia od Z. G. na swoją rzecz dalszej kwoty 446.400 zł z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia zgłoszenia przedmiotowego żądania do dnia zapłaty tytułem naprawienia szkody za pozbawienie przez pozwanego możliwości korzystania przez R. C. z nieruchomości położonej przy ul. S. [...] w W. w okresie dalszych 31 miesięcy od 24 czerwca 2005 r. do dnia 18 grudnia 2007 r. W piśmie procesowym datowanym na dzień 25 marca 2014 r. zmienił powództwo w ten sposób, że wniósł o zasądzenie na swoją rzecz dalszej kwoty 243.486 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty.

Zdaniem Sądu Okręgowego, w wydanym w sprawie wyroku z dnia 22 stycznia 2015 r. nie orzeczono o części zgłoszonego przez R. C. i T. R. żądania solidarnej zapłaty przez Z. G., mianowicie o zawartym w pozwie żądaniu zapłaty kwoty 86.026 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia złożenia pozwu oraz o części zgłoszonego samodzielnie przez R. C. żądania zapłaty przez Z. G., mianowicie o zgłoszonym w piśmie z dnia 25 marca 2014 r. żądaniu zapłaty dalszej kwoty 243.486 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty.

Podstawę faktyczną rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego stanowiły ustalenia tożsame z ustaleniami poczynionymi przez ten Sąd w wyroku uzupełnianym z dnia 22 stycznia 2015 r.

Sąd Okręgowy wskazał, że na uzasadnienie żądania zawartego w pozwie powodowie podali, iż domagają się zapłaty tytułem odszkodowania za szkodę wyrządzoną im przez Z. G. w rezultacie pozbawienia ich możliwości prowadzenia działalności gospodarczej na nieruchomości położonej w W. przy ul. S. [...], działka nr [...], [...], przez zagrozenie powodom wjazdu na nieruchomość, co miało miejsce po okresie (ich zdaniem rzekomego) wypowiedzenia im umowy dzierżawy. Powodowie policzyli tytułem ponoszonych strat po 600 zł dziennie, przyjmując po 24 dni robocze w miesiącu, od dnia 29 września 2001 r. do dnia 15 kwietnia 2002 r. Łącznie dało to kwotę 94.800 zł. Ponieważ pozwany miał prawo żądać od powodów, jak stwierdzili, kwoty 614 zł miesięcznie tytułem czynszu dzierżawnego, to licząc od dnia 7 lutego 2001 r. do dnia 16 kwietnia 2002 r. odliczyli kwotę 8 774 zł, co dało kwotę z pozwu. Powodowie twierdzili, że jest to roszczenie odszkodowawcze na podstawie art. 415 k.c., będące konsekwencją tego, iż Z. G. montując słupki przy wjeździe na działkę opisaną w pozwie skutecznie uniemożliwił im korzystanie z przedmiotowej nieruchomości, a to z kolei wiązało się z niemożnością prowadzenia działalności gospodarczej, w tym przede wszystkim zarobkowego wynajmowania stacjonujących tam pojazdów ciężarowych marki K.. Szkoda miała się sprowadzać do utraconego zysku, który mogliby osiągnąć z wynajmowania obiektów znajdujących się na działce (w tym ww. samochodów).

Zdaniem Sądu Okręgowego, tak sformułowane żądanie powodów należało uznać za całkowicie bezzasadne. Sąd Okręgowy wskazał, że podziela ocenę zachowań powodów dokonaną w wyrokach Sądu Okręgowego w W. i Sądu Apelacyjnego, które orzekały w sprawie pomiędzy tymi samymi stronami (sygn. akt Sądu Okręgowego I C [X.] i I ACa [X.] Sądu Apelacyjnego), w sprawie zarzutu potrącenia T. R. i R. C. opartego na tych samych podstawach faktycznych i prawnych tyle, że dotyczącego innego, wcześniejszego okresu, i stwierdziły, iż słupki zagradzające wyjazd z działki przy ul. S. zostały zdemontowane przez powodów już następnego dnia po ich zamontowaniu. Nie było więc przeszkód, by wówczas wyprowadzić z działki sprzęt. Cała działalność powodów w tym okresie sprowadzała się, jak ustaliły ww. Sądy, do wynajmowania posiadanych samochodów ciężarowych innym podmiotom i to niekiedy na długie okresy. W tej sytuacji powinni podjąć działania, by zminimalizować ewentualne szkody, czy wręcz im zapobiec, co zresztą zapoczątkowali, rozbierając przeszkodę. Zaznaczono, że całe zdarzenie miało miejsce w szóstym już roku bezumownego korzystania przez powodów z nieruchomości i potrzeba zorganizowania działalności w inny sposób nie mogła być okolicznością, która winna ich zaskoczyć.

Zdaniem Sądu, powodowie nie dysponując już od wielu lat żadnym tytułem prawnym do nieruchomości przy ul. S., uporczywie odmawiali jej wydania osobom uprawnionym, w istocie na własne ryzyko prowadząc na bezprawnie zajmowanym terenie działalność gospodarczą. W związku z tym nie mogą domagać się odszkodowania za brak możliwości korzystania z działki, za którą sami winni uiszczać opłaty za bezumowne korzystanie, podobnie jak i odszkodowania za uniemożliwienie wynajmowania samochodów K., które obowiązani byli wyprowadzić z cudzej nieruchomości i na co niewątpliwie mieli szansę zarówno w okresie lat 1996-2001, jak również bezpośrednio po przejęciu działki przez Z. G..

Co do samodzielnie zgłoszonego przez R. C. w 2014 r. żądania zapłaty Sąd Okręgowy wskazał, że powód domagał się zapłaty kwoty 243.486 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty z tytułu szkody wynikłej z uniemożliwienia mu, jako właścicielowi obiektów kubaturowych w postaci budynku wiaty magazynowej i kontenerowego obiektu magazynowo - biurowego, swobodnego dysponowania własnością tych budowli, w okresie w którym

prawomocny wyrok Sądu Rejonowego w W., wydany w sprawie o sygn. akt I C [Y.] o naruszenie posiadania był wykonalny, tj. od dnia 1 czerwca 2005 r. do dnia 18 grudnia 2007 r.

Również to żądanie Sąd Okręgowy uznał za niezasadne, wskazując, że wyrok wydany w sprawie o przywrócenie naruszonego posiadania jest oparty jedynie na analizie stanu posiadania i faktu jego naruszenia, bez uwzględnienia samego prawa i dobrej wiary pozwanego, nie zmienia więc sytuacji prawnej stron, która winna być brana pod uwagę w tym procesie, w którym Sąd zajmuje się roszczeniem odszkodowawczym. Analizą zaś własności obiektów znajdujących się na powierzchni działki przy ul. S. zajął się szczegółowo Sąd Apelacyjny w [...] w przywołanej już sprawie o sygn. akt I C [Z.], stwierdzając bezzasadność jakichkolwiek roszczeń powoda R. C. do tych budowli, szczególnie w kontekście treści prawomocnego orzeczenia Sądu Okręgowego wydanego w sprawie I C [X.] w części obejmującej nakazanie wydania nieruchomości Z. G.. W ocenie Sądu Okręgowego, nie było w działaniach domniemanego sprawcy szkody - Z. G. cechy bezprawności, gdyż od dnia 6 lutego 2001 r. dysponował niewadliwym tytułem prawnym do korzystania z całej nieruchomości. Sąd Okręgowy zaznaczył jednocześnie, że nawet gdyby przedmiotowe roszczenie powstało, za zasadny należałoby uznać podniesiony przez pozwanego zarzut przedawnienia oparty na art. 442¹ k.c., ponieważ powód dowiedział się o sprawcy szkody oraz utracie zysków (o szkodzie) w okresie, za który szkodę wyliczył, czyli w latach 2005-2007, skoro zaś żądanie w analizowanym kształcie zgłosił dopiero w roku 2014, to trzyletni termin przedawnienia upłynął przed wniesieniem sprawy do Sądu.

Wyrokiem z dnia 22 grudnia 2016 r. Sąd Apelacyjny w [...] oddalił apelację R. C. i T. R. od wyroku uzupełniającego z dnia 18 lutego 2016 r.

Przejął poczynione przez Sąd pierwszej instancji ustalenia faktyczne i zaaprobował jego oceny prawne. W szczególności zgodził się z tym, że żądania powodów nie uzasadnia wydany w trybie ochrony posesoryjnej wyrok Sądu Rejonowego w [...] z dnia 21 lutego 2005 r., nakazujący Z. G. przywrócenie R. C. i T. R. posiadania drogi betonowej na spornej nieruchomości i zakazujący dokonywania dalszych naruszeń, gdyż nie potwierdza on ani nie rodzi żadnych

praw do tej nieruchomości. Zwrócił też uwagę, że wyrokiem częściowym z dnia 9 grudnia 2003 r. Sąd Okręgowy w W. nakazał powodom, aby opróżnili, opuścili i wydali Z. G. zajmowaną przez nich część działki przy ulicy S. [...] w W., uznając, że umowa dzierżawy z dnia 4 czerwca 2004 r. została im skutecznie wypowiedziana, a następnie wyrokiem z dnia 10 lutego 2004 r. zasądził od powodów na rzecz pozwanego wynagrodzenie z tytułu bezumownego korzystania z nieruchomości. Również powództwo R. C. przeciwko Z. G. o ustalenie nieważności umowy sprzedaży nieruchomości z dnia 6 lutego 2001 r. zostało oddalone. W rezultacie, zdaniem Sądu odwoławczego, pozwany, który dysponuje tytułem prawnym do spornej nieruchomości i prawomocnym orzeczeniem Sądu nakazującym powodom jej wydanie, dążący do odzyskania władztwa nad tą nieruchomością, nie może być jednocześnie zobowiązany do respektowania roszczeń zgłaszanych przez osoby trzecie, a wobec odmowy - zobligowany do zapłaty odszkodowania.

Skargi kasacyjne od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 22 grudnia 2017 r. wnieśli T. R. i R. C..

T. R. zaskarżył wyrok uzupełniający w całości, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 w związku z art. 321 § 1 k.p.c. - przez utrzymanie w mocy wyroku uzupełniającego w sprawie, odnosząc się do całości sprawy i wychodząc poza granice apelacji, podczas gdy nie zostały rozpoznane apelacje pozwanych w sprawie głównej, art. 382 w związku z art. 235 §1 w związku z art. 391 § 1 i w związku z art. 351 § 3 k.p.c. - przez wzięcie pod uwagę przy orzekaniu materiału dowodowego zgromadzonego w czasie postępowania przed Sądem Okręgowym w sprawie głównej, gdzie nie zapadło prawomocne rozstrzygnięcie, w braku poczynienia własnych ustaleń faktycznych, art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 k.p.c. - przez nierozważenie wszystkich zarzutów apelacji T. R. i nierozpoznanie istoty sprawy w granicach tych zarzutów, zwłaszcza w sytuacji, gdy były to zarzuty prawa procesowego, co dotyczyło: nierozważenia zarzutu pkt 1 apelacji, wskazującego na niemożliwość określenia daty początkowej dla roszczenia odsetkowego T. R., a tym samym zaaprobowanie wyjścia przez Sąd pierwszej instancji poza granice art. 321 § 1 k.p.c., nierozważenia zarzutu pkt 2 petitum apelacji, czyli obrazy art. 332 § 1 k.p.c.

dokonanej przez oddalenie w pkt 1 roszczenia T. R. solidarnie z powodem R. C., które to roszczenie już było przedmiotem rozstrzygnięcia w wyroku uzupełnianym. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...], ewentualnie uchylenie również uzupełniającego wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 18 lutego 2016 r. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

R. C. zaskarżył wyrok uzupełniający w całości, zarzucając naruszenie przepisów postępowania, tj. art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 w związku z art. 321 § 1 k.p.c. - przez utrzymanie w mocy wyroku uzupełniającego w sprawie, odnosząc się do całości sprawy i wychodząc poza granice apelacji, podczas gdy nie zostały rozpoznane apelacje pozwanych w sprawie głównej, art. 382 w związku z art. 235 §1 w związku z art. 391 § 1 i w związku z art. 351 § 3 k.p.c. - przez wzięcie pod uwagę przy orzekaniu materiału dowodowego zgromadzonego w czasie postępowania przed Sądem Okręgowym w sprawie głównej, gdzie nie zapadło prawomocne rozstrzygnięcie, w braku poczynienia własnych ustaleń faktycznych, art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 k.p.c. - przez nierozważenie wszystkich zarzutów apelacji R. C. i nierozpoznanie istoty sprawy w granicach tych zarzutów, zwłaszcza w sytuacji, gdy były to zarzuty prawa procesowego, a apelacja tego skarżącego zawierała zarzuty dalej idące niż apelacja skarżącego T. R., a mianowicie: nierozważenia zarzutu pkt 1 apelacji, wskazującego na niemożliwość określenia daty początkowej dla roszczenia odsetkowego R. C., a tym samym zaaprobowanie wyjścia przez Sąd pierwszej instancji poza granice art. 321 § 1 k.p.c., nierozważenie zarzutu pkt 2 petitum apelacji, czyli obrazy art. 332 § 1 k.p.c. dokonanej przez oddalenie w pkt I roszczenia powoda R. C. solidarnie z powodem T. R., które to roszczenie już było przedmiotem rozstrzygnięcia w wyroku uzupełnianym, nierozważenia zarzutu pkt 3 petitum apelacji, czyli obrazy art. 332 § 1 k.p.c. dokonanej przez oddalenie w pkt II roszczenia powoda R. C., które było już przedmiotem rozstrzygnięcia w wyroku uzupełnianym. Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu w [...], ewentualnie uchylenie również uzupełniającego wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 18 lutego 2016 r. i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargi kasacyjne każdego z powodów w części, w jakiej dotyczyły wyroku sądu drugiej instancji oddalającego apelację drugiego z powodów były niedopuszczalne. Sąd Najwyższy podziela stanowisko wyrażone przez Sąd Najwyższy w wydanym w niniejszej sprawie postanowieniu z dnia 9 listopada 2018 r., V CZ 74/18, że każdy z powodów był uprawniony do zaskarżenia wyroku Sądu Apelacyjnego tylko o tyle, o ile go on dotyczył. Każda ze skarg kasacyjnych skierowana przeciwko rozstrzygnięciu dotyczącego drugiego ze skarżących podlegała więc odrzuceniu stosownie do art. 398⁶ § 3 k.p.c.

Podniesione przez obu skarżących zarzuty są w zasadniczej części tożsame, co uzasadnia wspólne odniesienie się do nich przez Sąd Najwyższy.

W kontekście zarzutów naruszenia art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 w związku z art. 321 §1 k.p.c. oraz art. 382 w związku z art. 235 § 1 w związku z art. 391 § 1 i w związku z art. 351 § 3 k.p.c. należy przede wszystkim podkreślić, że wbrew założeniu skarżących wyroki uzupełniający i uzupełniany są samodzielne, a środki zaskarżenia od wyroku uzupełniającego przysługują na zasadach ogólnych. Oznacza to, że kwestionowanie w apelacji od wyroku uzupełnianego materiału dowodowego, na którym oparty został ten wyrok, nie oznacza samo przez się niedopuszczalności oparcia na tym materiale wyroku uzupełniającego, a zarzuty naruszenia prawa procesowego dotyczące przydatności materiału dowodowego czy też wadliwości w jego gromadzeniu należało również ponieść w apelacji od wyroku uzupełniającego, skoro stanowił on jego podstawę, a wedle skarżących został zgromadzony wadliwie. Tymczasem apelacje skarżących od wyroku uzupełniającego nie powtarzały zarzutów postawionych w apelacjach od wyroku uzupełnianego ani w zakresie naruszenia przepisów postępowania, ani naruszenia prawa materialnego. Nie zostały również ukierunkowane na podważenie przydatności materiału dowodowego dla oceny zasadności zgłoszonych żądań czy też wadliwości w jego gromadzeniu. O ile zaś Sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, o tyle wiążą go zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego (por. uchwałę siedmiu sędziów Sądu

Najwyższego z dnia 31 stycznia 2008 r., III CZP 49/07, OSNC 2008, nr 6, poz. 55). Zakwestionowanie przez skarżących oparcia wyroku uzupełniającego na materiale dowodowym zgromadzonym w postępowaniu zakończonym wydaniem wyroku uzupełnianego nie mogło więc samodzielnie uzasadniać stwierdzenia naruszenia wskazanych w skardze przepisów ani podważać zawartej w zaskarżonym wyroku oceny dotyczącej zasadności roszczeń, których wyrok ten dotyczył. Należy zwrócić uwagę, że nieprawidłowości leżące u podstaw nieorzeczenia o całym żądaniu mogą ujawnić się bezpośrednio po wszczęciu postępowania lub powstać dopiero na etapie wyrokowania. W zależności od tego, jakich uchybień dopuścił się sąd, który wydał wyrok podlegający następnie uzupełnieniu, różny kształt może przybrać postępowanie zainicjowane wnioskiem o uzupełnienie wyroku, w którego toku wspomniane uchybienia powinny zostać usunięte. Rozpoznając wniosek o uzupełnienie wyroku, sąd może mieć niekiedy prawo, a nawet obowiązek przeprowadzenia nowych dowodów i dokonania dodatkowych ustaleń niezbędnych do oceny zasadności żądania objętego wnioskiem o uzupełnienie, kiedy indziej zaś przeprowadzenie postępowania dowodowego będzie zbędne czy nawet niedopuszczalne, a sam wyrok uzupełniający w istocie ograniczy się do swoistej korekty oczywistego przeoczenia sądu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 5 listopada 2010 r., I CZ 121/10, nie publ.). Wydanie wyroku uzupełniającego bez powtórzenia postępowania dowodowego, którego wyniki legły u podstaw rozstrzygnięcia, które zapadło w wyroku uzupełnianym, nie oznacza więc również naruszenia zasady bezpośredniości, co wywodzą w swych skargach skarżący.

Zarzucane w skardze kasacyjnej naruszenia art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 k.p.c. miały polegać na nierozważeniu zarzutów apelacyjnych i skutkować niemożliwością określenia daty początkowej dla roszczenia odsetkowego skarżących oraz zaaprobowaniem wyjścia przez Sąd pierwszej instancji poza granice art. 321 § 1 k.p.c. Skarżący zwrócili uwagę, że w swych apelacjach (pkt 1) od wyroku uzupełniającego zarzucili naruszenie art. 321 § 1 k.p.c., polegające na naruszeniu zasady dyspozycyjności, czego wyrazem miało być dokonanie przez Sąd pierwszej instancji arbitralnego określenia okresu, za jaki powodowie żądali odszkodowania, oraz terminu, od którego żądali odsetek ustawowych - mimo iż jednoznacznie twierdzili, że w świetle końcowego

rozstrzygnięcia (treści uzasadnienia wyroku uzupełnianego) nie mogą ani określić tego okresu, ani też tego terminu - jak również arbitralne określenie kwoty żądań w wysokości 86.026 zł w sytuacji, w której zarówno powodowie, jak i Sąd Apelacyjny określili ją w wysokości 94.800 zł.

W odniesieniu do tego zarzutu należy zauważyć, że Sąd Apelacyjny odniósł się – jakkolwiek lakonicznie – do zarzutu naruszenia art. 321 § 1 k.p.c., uznając go za bezzasadny. Ponadto nie można pominąć, że zgodnie z zasadą dyspozycyjności żądanie kształtuje strona procesu, a zgłoszone przez skarżących w pozwie żądanie solidarnej zapłaty przez pozwanego na ich rzecz dotyczyło kwoty 86.026 zł wraz z ustawowymi odsetkami, poczynając od dnia złożenia pozwu, i zostało następnie rozszerzone w piśmie z dnia 20 czerwca 2005 r. o żądanie zasądzenia dalszej kwoty 547.200 zł wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia rozszerzenia powództwa, a w pismach z dnia 25 marca 2014 r. i 9 kwietnia 2014 r. - o żądanie zapłaty dalszej kwoty 8.774 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 15 kwietnia 2002 r. Na tak skonstruowane żądanie, które łącznie obejmowało kwotę 642.000 zł, skarżący wskazywali w swoich wnioskach o uzupełnienie wyroku z dnia 22 stycznia 2015 r. W wyroku uzupełnianym z dnia 22 stycznia 2015 r. Sąd Okręgowy orzekł w punkcie III o żądaniu zapłaty kwoty 8.774 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 15 kwietnia 2002 r., zgłoszonym przez skarżących w pismach z dnia 25 marca 2014 r. i 9 kwietnia 2014 r., zaś w punkcie V umorzył postępowanie względem części żądania zapłaty kwoty 547.200 zł (547 200 zł - 8 774 zł = 538 426 zł), co wynika z uzasadnienia wyroku tego sądu. Sąd ten bowiem przyjął, że ostateczne żądanie powodów obejmuje najwyższą ze wskazywanych przez nich wartości kwotowych podanych w pozwie i pismach rozszerzających powództwo, a więc że żądania solidarne powodów obejmowało ostatecznie kwotę 547 200 zł, zamiast prawidłowej 642 000 zł, a nadto, że kolejno zgłaszane przez powodów żądania są tożsame z rezygnacją z żądań wcześniej zgłoszonych. O pierwotnym żądaniu skarżących obejmującym kwotę 86.026 zł z odsetkami od dnia złożenia pozwu (tj. 15 kwietnia 2002 r.) orzeczono w punkcie I wyroku uzupełniającego z dnia 18 lutego 2016 r. Nie doszło zaś do rozstrzygnięcia merytorycznego albo formalnego co do kwoty 8.774 zł, stanowiącej różnicę pomiędzy żadaną przez powodów kwotą 547.200 zł zgłoszoną w piśmie z dnia

20 czerwca 2005 r., a kwotą żądania w wysokości 538.426 zł, wobec którego Sąd Okręgowy w wyroku uzupełnianym umorzył postępowanie (punkt V wyroku z dnia 22 stycznia 2015 r.). Jest oczywiste, że brak rozstrzygnięcia w tym przedmiocie nie może jednak stanowić o wyjściu ponad żądanie ani nie umożliwiałoby skarżącym ustalenia ich własnego solidarnego żądania tak co do roszczenia głównego, jak i odsetek.

W ramach zarzutu naruszenia art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 k.p.c. skarżący wytknęli także nierozważenie zarzutu pkt 2 petitum apelacji, tj. obrazy art. 332 § 1 k.p.c. dokonanej poprzez oddalenie w pkt 1 roszczenia powoda T. R. solidarnie z powodem R.C., które to roszczenie już było przedmiotem rozstrzygnięcia w wyroku uzupełnianym. Jednakże Sąd Apelacyjny odniósł się również do tego zarzutu (ponownie lakonicznie), uznając go za bezzasadny. Ponadto - jak już wyjaśniono - rozstrzygnięcie zawarte w wyroku uzupełnianym zapadło wskutek przyjęcia przez Sąd Okręgowy, że solidarne żądanie zapłaty przez skarżących obejmowało ostatecznie kwotę 547.200 zł, co kwestionowali sami skarżący we wniosku o uzupełnienie wyroku Sądu Okręgowego, wskazując, że ich żądanie obejmowało w tej części łącznie kwotę 642.000 zł. W wyroku uzupełnianym Sąd Okręgowy orzekł merytorycznie o ostatnim zgłoszonym przez skarżących żądaniu zapłaty kwoty 8.774 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 15 kwietnia 2002 r., zgłoszonym w pismach z dnia 25 marca 2014 r. i 9 kwietnia 2014 r., przy czym kwotę tę odliczył od ustalonego przez niego żądania łącznego powodów w wysokości 547.200 zł i wobec kwoty stanowiącej różnicę tych wartości, przyjmując, że skarżący cofnęli powództwo - umorzył postępowanie. Nie doszło zatem w tym zakresie do dwukrotnego orzeczenia w tym samym przedmiocie.

Trafny okazał się natomiast podniesiony w skardze kasacyjnej R. C. zarzut naruszenia art. 378 § 1 w związku z art. 351 § 3 k.p.c. przez nierozważenie zarzutu pkt 3 petitum apelacji, tj. obrazy art. 332 § 1 k.p.c. dokonanej przez oddalenie w punkcie II wyroku uzupełniającego roszczenia powoda R.C., które było już przedmiotem rozstrzygnięcia w wyroku uzupełnianym. Rzeczywiście bowiem doszło do dwukrotnego orzeczenia wobec zgłoszonego przez tego powoda żądania zapłaty kwoty 243.486 zł z odsetkami od dnia 4 kwietnia 2014 r.

W piśmie z dnia 30 września 2009 r. R. C., zgłaszając samodzielne roszczenie, wniósł o zasądzenie na swoją rzecz od pozwanego kwoty 446.400 zł z odsetkami ustawowymi liczonymi od dnia zgłoszenia przedmiotowego żądania do dnia zapłaty. Następnie w piśmie z dnia 25 marca 2014 r. rozszerzył swoje żądanie i wniósł o zasądzenie na swoją rzecz dodatkowo kwoty 243.486 zł z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia 4 kwietnia 2014 r. do dnia zapłaty. Sentencja wyroku uzupełniającego oraz jego uzasadnienie wskazuje, że Sąd Okręgowy orzekł w tym wyroku o zgłoszonym przez R. C. żądaniu zasądzenia na jego rzecz 243.486 zł zgłoszonym w piśmie datowanym na 25 marca 2014 r. O tym samym żądaniu orzekł jednak Sąd Okręgowy w wyroku uzupełnianym w punkcie IV. Przyjmując bowiem analogicznie, jak w przypadku solidarnie zgłoszonych przez powodów roszczeń, że żądanie tego powoda zamyka się w łącznej kwocie odpowiadającej najwyższej wartości ze zgłoszonych żądań, czyli kwocie 446.400 zł, a podtrzymywane ostatecznie przez powoda żądanie obejmuje tylko ostatnie ze wszystkich zgłoszonych żądań, Sąd ten umorzył postępowanie w zakresie kwoty stanowiącej różnicę pomiędzy najwyższą podaną przez powoda wartością, tj. 446.400 zł, a wartością oddalonego przez ten Sąd w punkcie IV wyroku uzupełnianego ostatniego ze zgłoszonych żądań R. C., mianowicie żądania o zapłatę kwoty 243.486 zł wraz z odsetkami od dnia 4 kwietnia 2014 r. ($446.400 \text{ zł} - 243.486 \text{ zł} = 202.914 \text{ zł}$). Wynika to jednoznacznie z uzasadnienia wyroku uzupełnianego. W konsekwencji orzeczenie w wyroku uzupełniającym o roszczeniu zgłoszonym przez powoda w 2014 r. i obejmującym żądanie zapłaty kwoty 243.486 zł wraz z odsetkami od dnia 4 kwietnia 2014 r. stanowiło orzeczenie w przedmiocie, w jakim Sąd Okręgowy orzekł już uprzednio w wyroku uzupełnianym, było tym samym niedopuszczalne i prowadziło do naruszenia art. 351 § 1 k.p.c. Nierozpoznane merytorycznie i formalnie zarówno w wyroku uzupełnianym, jak i uzupełniającym, pozostało natomiast żądanie tego powoda dotyczące kwoty w tożsamej wysokości, mianowicie 243.486 zł, jednak zgłoszone w piśmie z dnia 30 września 2009 r. i z odsetkami w nim wskazanymi. Sąd Apelacyjny winien więc, przy rozpoznawaniu apelacji R. C. od wyroku uzupełniającego, skonfrontować treść żądań zgłoszonych przez tego powoda z zakresem rozstrzygnięcia wyroku

uzupełnianego i uzupełniającego oraz treścią wniosku o uzupełnienie wyroku, czego w zaskarżonym orzeczeniu nie uczyniono.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁶ § 3 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w punkcie 1 i 2, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. - jak w punkcie 3., a na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. - jak w punkcie 4 wyroku.

O wynagrodzeniu pełnomocnika z urzędu z tytułu nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej w postępowaniu kasacyjnym T. R. rozstrzygnął zgodnie z art. 29 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 26 maja 1982 r. - Prawo o advokaturze (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 1651) w związku z § 8 pkt 6, § 16 ust. 4 pkt 1 i § 4 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 3 października 2016 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego z urzędu (tekst jedn. Dz. U. z 2019 r., poz. 68).